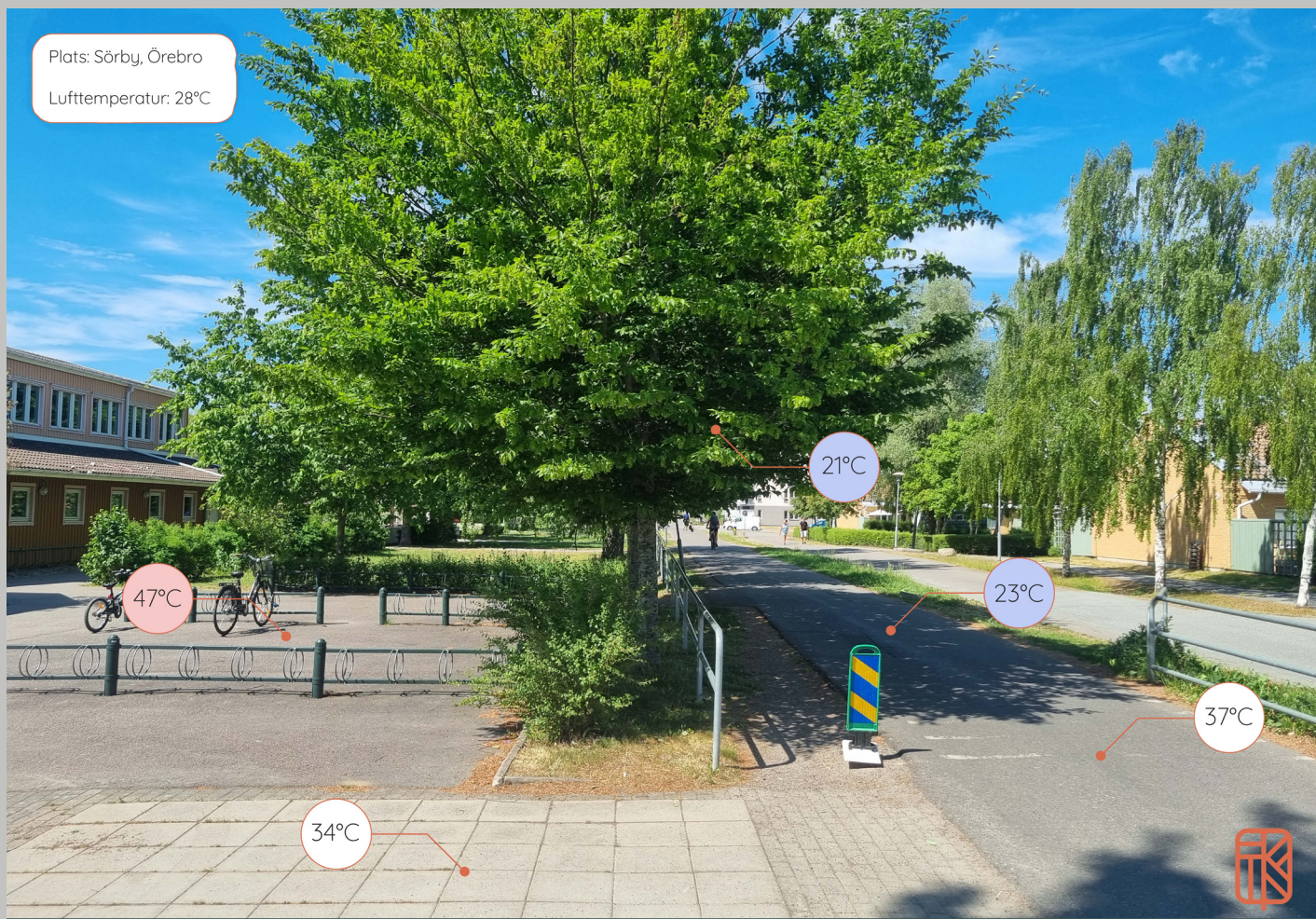

Plats: Sörby, Örebro
Lufttemperatur: 28°C

Här är det uppenbart hur viktiga träd är för att skapa goda levnadsförhållanden och skapa miljöer där människor kan vistas. Genom att plantera träd i anslutning till gång- och cykelbanor ges resenärer välbehövlig svalka.

Rätten till skugga

– KLIMAT, HÄLSA OCH SOCIAL RÄTTVISA

När sommaren närmar sig talar vi allt oftare om något som tidigare knappt nämnts i svensk stadsplanering – skugga. På bara några år har skuggan förvandlats från att vara en marginell komfortfråga till en samhällsangelägenhet. Det säger något om det nya klimat vi lever i – men också om vår syn på rättvisa, tillgång och välfärd i det offentliga rummet.

TRÄDAKTUELLT

Johan Östberg är landskapsingenjör och docent på Trädkontoret.

➔ Sommaren 2025 blev ännu ett år av extrema temperaturer. I flera svenska städer uppmättes rekordhöga värden och i nordligaste Norrland slogs nya varmerecord. Äldre personer drabbades särskilt hårt och

effekterna märktes i hela landet. Enligt en vetenskaplig studie publicerad i Nature dog uppskattningsvis 62 775 personer i Europa av värmerelaterade orsaker enbart under sommaren 2024.

I områden med låg vegetation och begränsad tillgång till parker kan skillnaden i upplevd temperatur mellan sol och skugga överstiga sju grader. För många äldre är det skillnaden mellan att kunna vistas utomhus – eller tvingas stanna inne. Det är en tydlig påminnelse om att värme inte drabbar alla lika.

Men skuggan är mer än bara en fysisk funktion. Den har blivit en symbol för samhällsförändringen: att vi gått från att bygga bort solen till att nu aktivt planera för att undkomma den. ►

En viktig åtgärd för alla kommuner är att definiera hur stor andel av offentliga ytor och mötesplatser som ska erbjuda naturlig skugga under sommarmånaderna. Bilden talar sitt tydliga språk kring varför detta är viktigt.

Gång- och cykelbanor utan skugga kan bli otroligt varma under sommarmånaderna. Denna bild, från värmeböljan 2018, visar hur liten andel av ytan som är beskuggad.

SKUGGAN SOM SOCIAL RÄTTIGHET

Skugga är inte längre en detaljfråga i stadsplaneringen. Den har blivit en grundläggande förutsättning för hälsa, rörelse och socialt liv under de allt varmare somrarna. Skuggan avgör om äldre kan sitta ute på gården, om en lekplats kan användas mitt på dagen, eller om ett torg förblir en plats för möten även i juli.

I Sverige har vi länge tagit svalka för given, men de senaste somrarna har visat hur snabbt temperaturen kan stiga – särskilt i täta stadsdelar med lite grönska. Skillnaden mellan en skuggad park och en asfalterad innergård kan vara flera grader, vilket för många äldre och personer med hälsoproblem är avgörande för om de kan vistas utomhus alls.

Tillgången till skugga följer inte heller några slumpmässiga mönster. I stadsdelar med hög bebyggelsestäthet, små gårdar och brist på träd blir värmen mer påtaglig, medan andra områden med parker, trädalléer och gröna innergårdar klarar sig bättre. Det säger något om hur våra städer är byggda – och för vem de fungerar.

Att planera för skugga är därför inte bara en teknisk fråga om träslag och solstudier. Det handlar om jämlikhet, hälsa och människors möjlighet att delta i det offentliga livet även

under ett förändrat klimat. Skuggan bör ses som en grundläggande kvalitet i stadsrummet – en resurs som skyddar, binder samman och gör staden möjlig att leva i för alla.

DET SVALA SAMHÄLLET

Träden är den mest effektiva och långsiktiga källan till skugga. De sänker temperaturen, dämpar vindar och förbättrar luftkvaliteten. Ett stort träd kan kyla sin omgivning med motsvarande effekt av flera luftkonditioneringsenheter – men utan energiförbrukning.

Trots detta fortsätter träd att fällas på innergårdar, torg och äldreboenden. Orsakerna är ofta bekanta: oro för risk, behovet av att kratta löv, allergier eller skugga på solceller. Men varje fällning av ett vuxet träd innebär förlorad svalka, minskad trivsel och sämre hälsa för dem som vistas i närheten. I takt med att värmeböljor blir vanligare framstår det som allt mer orimligt att vi inte betraktar trädens skugga som en samhällsnytta av samma värde som vatten eller el.

Att bevara etablerade träd och planera nya med framtida klimat i åtanke är inte bara ett estetiskt ställningstagande – det är en del av vår folkhälsost strategi, vilket också får stöd av just Folkhälsomyndigheten.

FÖRVALTNING FÖRE FÄLLNING

För att skapa långsiktigt svala städer måste vi börja se grönskan som infrastruktur. Det kräver planering, samordning och förvaltning med kunskap och kontinuitet. Beslut om beskärning eller fällning bör alltid grundas på professionell bedömning och väga in både risk och samhällsnytta.

Trädens värde ökar med åren och varje äldre träd som bevaras är en investering som inte kan ersättas inom överskådlig tid. Förvaltningens uppdrag måste därför breddas – från att minimera kostnader till att maximera funktion, hälsa och social rättvisa.

VÄGEN FRAMÅT

Om städerna ska vara beboeliga för alla måste skuggan bli en självklar del av planering, byggande och förvaltning. Det handlar inte bara om att plantera fler träd, utan om att tänka i termer av svalkande rum, mikroklimat och mänsklig komfort. Några steg är centrala:

- Sätt mål för skugga. Kommuner bör definiera hur stor andel av offentliga ytor, gångstråk och mötesplatser som ska erbjuda naturlig skugga under sommarmånaderna.
- Planera för vardagens svalka. Träd ska inte enbart placeras i parker utan också längs gångvägar, vid busshållplatser, äldreboenden, skolor och bostadsgårdar – där människor faktiskt vistas.
- Värda det som redan finns. Långsiktig trädvård och successionsplanering måste ses som en central del av klimatanpassningen. Att bevara ett träd är i regel mer värdefullt än att plantera ett nytt.

ETT SKIFTE I STADSPLANERING

En stad som ger plats för skugga är en stad som ger plats för människor. När träden tillåts växa och svalkan planeras in från början skapas miljöer där både unga och äldre kan leva, röra sig och mötas även under de varmaste dagarna. Skuggan bör vara en självklarhet i förvaltning av utemiljöer – den är ett tecken på omtanke, framförhållning och en stad som tar klimatet på allvar.

Att skugga nu lyfts fram i svensk stadsplanering speglar ett skifte i synen på trädens funktion. Från att främst ha betraktats som estetiska inslag förstås träd alltmer som en del av den urbana infrastrukturen – avgörande för mikroklimat, hälsa och resiliens.

Träd bidrar dessutom till biologiska, sociala och kulturhistoriska värden som få andra åtgärder kan ersätta. När klimatet förändras blir därför trädens skugga inte bara en fråga om komfort, utan om folkhälsa och stadsstrukturens långsiktiga hållbarhet. •